

REPORTAGE

Klimaatbelang vs. natuur en landschap

De zonneparkstrijd

Weg groene weilanden 'Dat wordt een 14 hectare groot gebied met de uitstraling van een industrieterrein.'

Zonnecentrales op landbouwgrond moeten de omschakeling naar een klimaatneutraal Nederland dichterbij brengen. Dat zorgt voor dilemma's, lokaal verzet én interessante rendementen voor buitenlandse investeerders. Zoals in het Overijsselse Heino, waar een zonnepark van 28 voetbalvelden groot is gepland. 'Powerfield heeft me verboden nog iets over het park te zeggen.'

Tekst Michiel Bussink
Fotografie Jochem van Grunsven

'Verboden toegang, kwetsbaar gebied' staat er op een bordje van Staatsbosbeheer waarachter de weilanden zich uitstrekken. 'Particulier Weidevogelbeheer' vermeldt een ander bordje van Landschap Overijssel, 'Op dit bedrijf werken boer en vrijwilliger aan bescherming van weidevogels.'

Juist daar, ten zuiden van het Overijssels Kanaal, moet het zonnepark van achtentwintig voetbalvelden groot komen, vertelt Gert Dijkhuis op zijn erf in Heino, gemeente Raalte, te midden van het karakteristieke Sallandse coulisselandschap.

Weiden met houtwallen, bosjes, rijen eikenbomen langs de slingerende wegen, her en der een boerderij en een eenzame trekker. Drie roodbonte Lakenvelder koeitjes staan te grazen tegen de achtergrond van een groot geel bord met het silhouet van een cowboy met eurotekens in zijn ogen. 'Geen ruimte voor zonnecowboys' in vette letters. 'Zonne-energie ja! Op landbouw- en natuurgrond: NEE!'

Dijkhuis is de drijvende kracht achter de bewonerswerkgroep die de protestborden heeft opgehangen. Sinds anderhalf jaar verzet die zich tegen het plan van het bedrijf Powerfield om hier 'het zevende gewas' te gaan oogsten, zoals de onlangs afgetreden directeur Henk Bleker de elektriciteit van zijn zonneweides noemt.

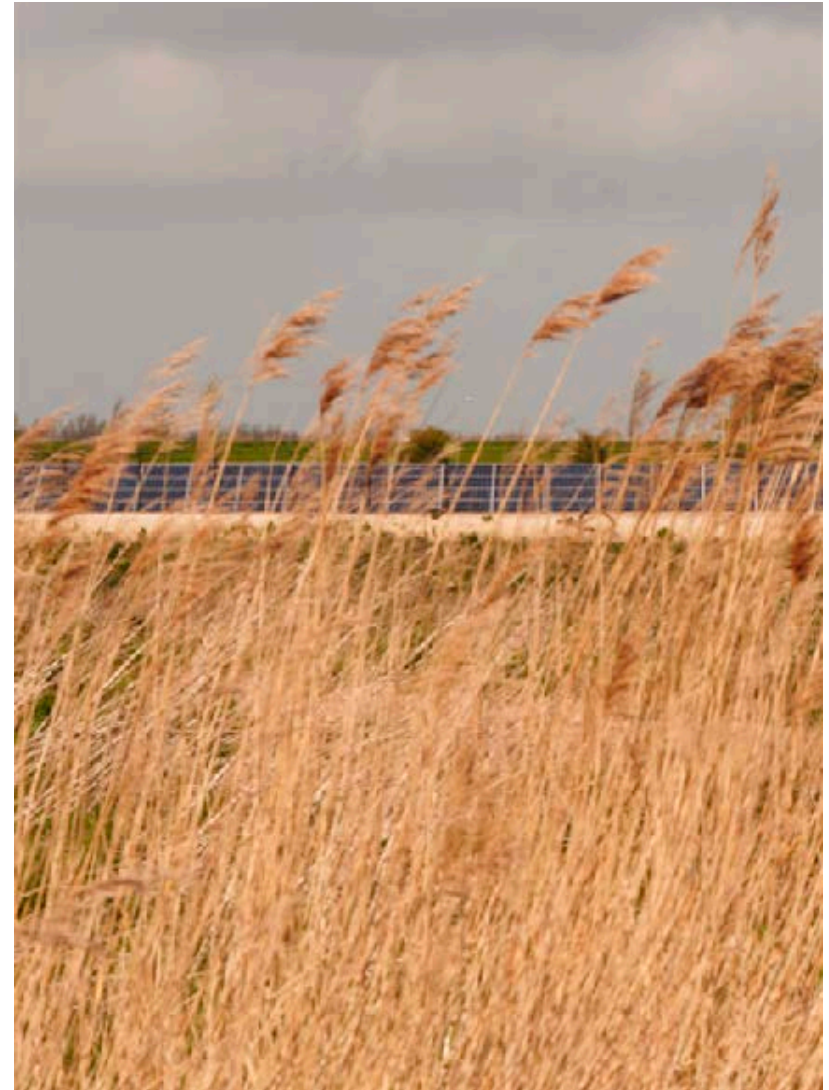
Regionale Energiestrategieën

Het zonnepark 'Kanaaldijk-zuid' in het Overijsselse Heino is een van de 375 zonnecentrales op de grond die op dit moment in Nederland in de pijplijn zitten, nadat er de afgelopen jaren 126 zijn gerealiseerd. Ondanks lokaal verzet en landschappelijke bezwaren werken provincies en gemeentebesturen graag mee aan de aanleg van zonneparken. Een direct gevolg van het in 2019 door kabinet Rutte III gepresenteerde Klimaatakkoord, dat ervoor moet zorgen dat de CO₂-uitstoot in 2030 met 49 procent is verminderd ten opzichte van 1990 en met 95 procent in 2050. Om dat te rea-

liseren, is het land opgedeeld in dertig regio's waarin buurgemeenten samenwerken aan Regionale Energiestrategieën (RES). Die kregen van het kabinet de opdracht mee om 35 TWh aan grootschalige wind- en zonne-energie op land te gaan opwekken. In te vullen met een mix van bijvoorbeeld tweeduizend windmolens en zo'n 23.000 hectare zonneparken. Op 1 juli 2021 moeten alle regio's hun 'bod' hebben gedaan, oftewel hebben aangegeven hoe ze denken hun deel van de opdracht tot stand te brengen. Het grondgebied van de platelandsgemeente Raalte leent zich nauwelijks voor windturbines, vandaar dat de gemeente zo'n 165 hectare zonneparken denkt nodig te hebben om aan de RES-verplichtingen te kunnen voldoen.

De klos

Ja, ook Gert Dijkhuis vindt dat ze hier hun steentje moeten bijdragen aan de klimaatneutrale opwekking van energie. Maar op deze manier? Dijkhuis is geboren en geto-

Schuiven met bestemming Het is zonde van de vruchtbare landbouwgrond en maakt die schaarser en duurder dan die toch al is.

Landelijk debat

De energietransitie gaat niet over rozen, wisten we al van veel plaatsen waar windturbinen worden geplaatst en voor commotie zorgen. Daar is nu de strijd om de grond voor zonneparken bijgekomen, met momenteel zo'n 5600 voetbalvelden in het verschiet. Dilemma's, discussies en belangenconflicten als die in het Overijsselse Heino spelen op honderden plekken in het land bij de aanleg van zonneparken. De enige fractie in Raalte (de gemeente waaronder Heino valt) die tegen het zonnepark stemde, kreeg onlangs bijval van de nieuwe Rijksadviseur voor de fysieke leefomgeving, Wouter Veldhuis. Hij pleitte ervoor te stoppen met het aanleggen van zonneparken en in plaats daarvan volop in te zetten op zonnepanelen op daken. Op dit moment liggen op slechts zo'n 10 tot 12 procent van de Nederlandse bedrijfsdaken zonnepanelen. Landelijk beleid is er nog niet.

gen in Heino, een dorp van inmiddels zo'n zevenduizend inwoners. Al meer dan twintig jaar woont hij ten noordoosten van het dorp in een buurtschap met een paar vrijstaande huizen en verscholen in het groen wat voormalige recreatiewoningen, die van de gemeente een permanente woonstatus hebben gekregen. Normaal gesproken is Dijkhuis veel op pad voor zijn werk in de installatietechniek, maar in deze coronatijden zit hij grotendeels thuis te werken. Hele dagen kijkt hij nu dus vanuit zijn woonkamer op de weilanden, de bomen, de wolken en de lucht. 'Dat willen ze dus nu vervangen door een 14 hectare groot gebied met de uitstraling van een industrieterrein.' Want mooier kunt je het niet maken, die geplande vlakke van schuine glasplaten op gegalvaniseerde poten. Het hem zo vertrouwde landschap zal drastisch veranderen. Zijn huis zal minder waard worden, net zoals dat van zijn buurtgenoten, is hij bang.

En dan woont hij nog niet eens het dichtst bij het geplande zonnepark.

'Zie je dat huisje daar, in dat bosje, daar woont Hans Wunderink, die is helemaal de klos.' Aan het eind van een doodlopende weg langs het Overijssels Kanaal kijkt Wunderink vanuit de zitjes bij zijn met bomen omzoomde huis op de weilanden waar nu nog gras groeit. Daar heeft Powerfield zijn zee van glasplaten voorzien. Dan vindt hij er geen lol meer aan om hier nog te wonen. 'Koop mij maar uit,' heeft hij gezegd tegen Powerfield. Ook al is hij principieel tegen het gebruik van landbouwgrond voor zonnepanelen, want die grond hebben we in de toekomst nog hard nodig voor onze voedselvoorziening.

Maar Powerfield wilde hem niet uitkopen. Dus zette Wunderink het protestbord met de zonnecowboy aan de weg. Tot het moment, vorige zomer, dat Powerfield hem een heel ander aanbod deed.

Stevige bedragen

Melkveehouder Martin Hekkert, die zo'n 700 meter van Dijkhuis woont, heeft geen enkel probleem met de komst van het zonnepark. Ook al krijgt hij hetzelfde uitzicht als Dijkhuis, Wunderink en zijn naaste

buren, die eveneens het protestbord met de zonnecowboy aan de weg hebben staan.

Hekkert profiteert namelijk flink van het zonnepark, dat zal hij niet ontkennen. Samen met zijn vrouw Tinca en drie jonge kinderen runt hij hier een modern agrarisch bedrijf met 150 melkkoeien en zo'n 90 stuks jongvee. Hij is niet van hier, maar komt uit de buurt van Deventer. Vijftien jaar geleden werd zijn vader met zijn boerderij daar uitgekocht voor de stadsuitbreiding. Hier in Heino kon hij een modern nieuw bedrijf beginnen met het dubbele aantal koeien. Alles mooi strak en efficiënt, een melkcarrousel om 24 koeien tegelijk te melken. Zijn vader doet het inmiddels rustiger aan en dit jaar hopen Martin en Tinca het bedrijf helemaal over te nemen.

Precies weet hij het niet meer, maar het moet ergens eind 2018, begin 2019 zijn geweest dat een medewerker van Powerfield voor het eerst bij Martin Hekkert het erf op reed. Of hij zes hectare van zijn grond, daar langs het Overijsselse kanaal, voor vijftientig jaar aan Powerfield wilde verpachten voor een zonnepark. Heel interessante pachtprijzen bood Powerfield, zoals overall waar zonneparkbedrijven op zoek zijn naar grond: 6000 tot 8000 euro per hectare per jaar. In sommige gebieden kan dat oplopen tot wel 10.000 euro. Stevige bedragen, wetende dat een boer voor een hectare maïs zo'n 1250 euro beurt.

Maar Hekkert wilde niet verpachten aan Powerfield. Want hij heeft die grond nodig voor zijn mestboekhouding. Minder grond om mest uit te rijden betekent dat hij minder koeien mag houden, en dat wil hij niet. Hij heeft een mooie veestapel, is een echte koeienboer, zorgt goed voor zijn beesen. Op zijn Facebookpagina kan iedereen dat mooie jaarlijkse moment bekijken, als de koeien voor het eerst dansend de wei in gaan.

'Wil je de grond verkopen, dan?' vroeg Powerfield, toen Hekkert niet wilde verpachten.

'Is goed,' zei Hekkert, 'maar dan wil ik de dubbele hoeveelheid grond weer terug.'

Dat heeft Powerfield voor hem geregeld: twaalf hectare hier in de buurt.

Bedoelt hij dus dat hij zes hectare landbouwgrond, marktwaarde zo'n 360.000 euro, gratis in de schoot kreeg geworpen? 'Ja, inderdaad,' zegt Hekkert. Hij zou gek zijn geweest om zo'n aanbod niet aan te nemen. De overige voor het zonnepark benodigde acht hectare heeft Powerfield met een andere boer geregeld, die niet hier woont, maar ergens aan de andere kant van het kanaal, in een andere gemeente.

Ja, Hekkert weet dat landbouworganisatie LTO, waar hij zelf lid van is, niet blij is met de komst van zonneparken. Het is zonde van de vruchtbare landbouwgrond en maakt die schaarser en duurder dan die toch al is. 'Ik snap dat de LTO dat zegt,' reageert Hekkert. 'Maar bedrijven als Powerfield zijn zo machtig, er is geen betere business. Vooral dankzij de subsidies die ze krijgen.'

Landschappelijk ingepast

Die subsidie van de rijksoverheid, de Stimuleringsregeling Duurzame Energietransitie (SDE), is een vijftien jaar lange garantieprijs: een minimale opbrengst per opgewekte kilowattuur. De exploitant hoeft alleen de kosten voor de aanleg van het zonnepark uit te rekenen en hij weet precies hoeveel rendement hij vijftien jaar lang kan maken. Het zonnepark van Powerfield bij Vlagtwedde, met 120 hectare tot nu toe het grootste zonnepark van Nederland, kan de komende vijftien jaar bijvoorbeeld rekenen op maximaal 130 miljoen euro subsidie.

Het gegarandeerde rendement wordt ondergebracht in bv's, die wereldwijd worden verhandeld. Nadat Powerfield bijvoorbeeld de vergunningen had gekregen voor het zonnepark in het Groningse Sappemeer, verkocht die het park aan het Chinese bedrijf ChintSolar, onderdeel van de Chint-Group, met een jaarlijkse omzet van 11,4 miljard dollar een van de grootste bedrijven van China. Na de bouw verkocht Chint het Groningse zonnepark op zijn beurt weer door aan de Duitse investeringsmaatschappij Blue Elephant Energy. Dat heeft inmiddels zo'n dertien Nederlandse zonneparken opgekocht.

In de zomer van 2019 had Powerfield de grond voor het zonnepark bij Heino rond en ook de gemeente zag de plannen zitten. Voor het bedrijf het moment om een klein groepje omwonenden die het dichtst bij het beoogde park wonen, te informeren.

Ze werden uitgenodigd om naar een zaaltje in De Veldhoek te komen, restaurant en zalencentrum voor 'culinaire verwennerij met streekproducten', op een paar minuten rijden van het beoogde zonnepark. Daar deed de projectmanager van Powerfield de plannen uit de doeken.

Het park zou landschappelijk ingepast worden en bewoners het dichtst bij het park zouden elk 5000 euro krijgen, beloofde Powerfield.

Eén bewoner, die in zijn voormalige recreatiewoning midden in het bos woont, vond het wel best: 'Ik krijg wat geld en heb er geen last van, ben niet tegen.' De rest vond dat het geld het niet waard was. Maar ja, wat doe je er aan? 'Zoals de meeste Sallanders hadden veel bewoners een houding van "even afwachten",' volgens Dijkhuis.

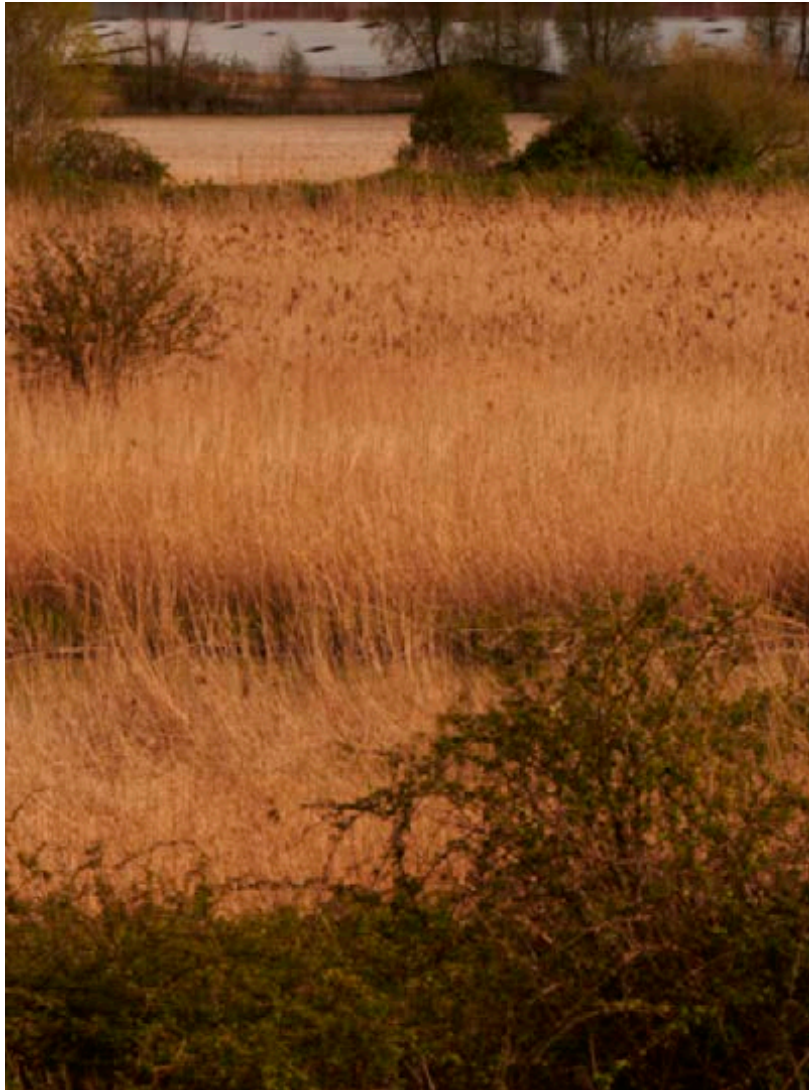
Powerfield zou vervolgens een openbare bijeenkomst over de zonneparkplannen houden, in de eerste maanden van 2020. Maar daar kwam het niet van, 'door Covid-19', volgens het bedrijf, maar ze moesten wel door: de vergunningaanvraag voor het park stond begin april 2020 in de lokale pers. Tot verontwaardiging van bewoners die nog niks van het bedrijf hadden gehoord. Ze voelden zich 'overrompeld' en 'niet gehoord'. Bovendien: de gemeente had het gebied toch aangewezen als toekomstig natuurgebied?

Geen gezicht

Van 'even afwachten' was nu geen sprake meer. De 24 leden tellende Werkgroep Kanaaldijk-Zuid liet vanaf toen flink van zich horen. 'We zijn net een afspiegeling van de samenleving,' zegt Dijkhuis. 'Allemaal tegen dit park, maar om uiteenlopende redenen.'

De een vindt het geen gezicht en is van mening dat zijn woongenot wordt aantast. Anderen zijn bang voor de waarde van hun huis, ze zijn natuurliefhebbers of ze

'We zijn net een afspiegeling van de samenleving,' zegt Dijkhuis. 'Allemaal tegen dit park, maar om uiteenlopende redenen.'

Natuurplannen geschrapt Kan dat zomaar: een zonnepark in een gepland natuurgebied met weidevogels?

vinden het zonde van de grond. Bij bewoonster Agnes Blankenvoorde is de suggestie vanuit de gemeente dat het op de plek van het park om slechte landbouwgrond zou gaan, helemaal in het verkeerde keelgat geschoten: 'Al generaties hebben families hier op deze grond een boerenbedrijf gehad.' De beste grond van zijn hele bedrijf was het zelfs, volgens de vorige grondeigenaar.

Boos op Hekkert zijn ze niet. Ze begrijpen wel dat hij zo'n riant aanbod niet kon laten liggen. Maar hij is hier niet geboren en getogen, dat maakt het voor hem wel makkelijker.

Hekkert op zijn beurt is laconiek over zijn protesterende burens. 'Dat bewoners bezwaar maken, zul je altijd houden. Terwijl sommigen er wel een kilometer vandaan wonen.' Waar maken ze zich druk om? Bovendien: 'Nu ik de grond kwijt ben, ben ik geen partij meer.'

Een hoekje natuur

De werkgroep hing de protestborden op, schreef brieven naar de krant en de gemeente, diende een formele zienswijze in en nodigde provinciale statenleden uit. Begin juli vorig jaar kwam CDA-Statelid Wim Duitman een kijkje nemen en sprak met voor- en tegenstanders. De werkgroepleden lieten hem de weilanden zien, de bordjes met vogelweidebeheer. Wist hij dat ze hier regelmatig de koekoek horen roepen? Volgens het Statelid had de werkgroep 'terechte vragen'. Waarom werden ze niet beter geïnformeerd en kon dat zomaar: een zonnepark in een gepland natuurgebied met weidevogels? Duitman kaartte het aan bij Gedeputeerde Staten.

Inderdaad bleek het zonnepark precies in de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) te komen, dat de Nederlandse natuurgebieden in Nederland met elkaar moest verbinden. Maar de plannen voor die EHS – die nog in het gemeentelijke natuurbeleidsplan stonden – waren in 2010 al geschrapt, nota bene door Henk Bleker, destijds in zijn hoedanigheid van staatssecretaris van Landbouw. Er resten nog een strookje en een hoekje Natuur Netwerk Nederland, de uit-

geklede opvolger van de EHS, aan de noord- en westzijde van zijn beoogde zonnepark, vandaar dat bordje van Staatsbosbeheer. Maar het zit de aanleg van het zonnepark net niet in de weg, lieten provincie en gemeente weten. Ook het 'weidevogelgebied' bleek nog geen formele status te hebben en is daarom geen belemmering voor de aanleg van het park.

Wel moest de gemeente Raalte toegeven dat de communicatie van Powerfield richting bewoners beter moest. Daarom nam het eind juli 2020 zelf het initiatief voor een inloopmiddag in restaurant De Veldhoek.

Gemoedelijk was het daar niet. De buurtbewoners waren verontwaardigd over de nieuwste zet van Powerfield. Het zonneparkbedrijf had Hans Wunderink, de bewoner die het dichtst bij het park woont, 20.000 euro aangeboden. Op voorwaarde dat hij uit de werkgroep stapte en het bord met de zonneparkcowboy voor zijn huis zou verwijderen. Wunderink ging op het aanbod in. Hij zette het protestbord in zijn schuur en zegde de werkgroep vaarwel.

Een toelichting wil hij niet geven: 'Powerfield heeft me contractueel verboden over het zonnepark te praten.'

Op zijn beurt wil Powerfield geen vragen over het zonnepark in Heino beantwoorden: het hoofdkantoor in Groningen niet, de projectmanager niet, niet telefonisch, niet per mail, niet per app.

Grondspeculaties

In het najaar van 2020 begon Powerfield haast te krijgen met de plannen voor het park: de gemeente moest op tijd een 'verklaring van geen bedenking' afgeven, zodat Powerfield nog in aanmerking kon komen voor de nieuwe SDE-subsidieronde.

Maar aan één belangrijke voorwaarde van de gemeente moest nog wel worden voldaan: gedeeltelijk lokaal eigenaarschap. In het klimaatakkoord is afgesproken dat bij grootschalige opwekking van energie op land de helft van de opbrengsten ten goede moet komen aan de lokale gemeenschap. Door Raalte, net als de meeste andere Nederlandse gemeenten, vertaald in de

De gemeente Raalte was toch, net zoals de provincie en het rijk, voor de 'zonneladder'? Eerst de daken van huizen en bedrijven vol met zonnepanelen leggen.

richtlijn dat 'minstens vijftig procent' van een zonnepark in lokale handen moet komen. De lokale energiecoöperatie Endona, die eerder al in eigen beheer een zonnepark van twee hectare langs een rondweg had aangelegd, werd benaderd. Maar die zag het niet zitten met Powerfield in het park te participeren: het bedrijf was te groot, te machtig, en had niet zo'n beste reputatie. De Autoriteit Financiële Markten legde twee bestuurders van het bedrijf in 2019 een boete op vanwege de overtreding van regels bij grondspeculaties.

Maar ja, wie moest het anders doen? Zij als lokale energiecoöperatie waren de aangewezen partij met hun kennis en ervaring en het zonnepark zou toch een mooie bijdrage leveren aan de klimaatdoelstellingen. Endona besloot alsnog met Powerfield in zee te gaan.

En de omwonenden met hun bezwaren? 'Die zijn altijd tegen,' volgens Edward Weening, voorzitter van de energiecoöperatie. 'Als er ergens een rondweg komt, dan weet de gemeente dat heel goed te vertellen aan burgers. Waarom zou dat niet zo zijn bij zonneparken? Het is de taak van de gemeente om dat uit te leggen.' Nee, zelf heeft hij nog geen contact gehad met de omwonenden van het park.

Gert Dijkhuis is verbaasd over de draai van Endona. 'Eerst waren ze tegen samenwerking met Powerfield en nu sluiten ze er een ondeugdelijk contract mee.' In plaats van de gemeentelijke richtlijn, die 'minimaal vijftig procent' lokaal eigenaarschap voorschrijft, staat er in dat contract dat er naar wordt 'gestreefd' dat Powerfield na drie jaar 'maximaal vijftig procent' van het project overdraagt aan de lokale coöperatie. Dijkhuis: 'Je zult zien dat het zonnepark naar een Chinees gaat.'

Worsteling

Eind vorig jaar, een paar dagen voordat de nieuwe SDE-subsidies konden worden aangevraagd, moest de gemeenteraad in een online-vergadering het finale oordeel over het zonnepark bij Heino geven. Sommige fracties mopperden over het proces en dat het lokale eigenaarschap niet goed was

geregeld. Maar de energietransitie moest prioriteit krijgen en ze konden de nieuwe SDE-ronde niet laten schieten.

De beslissing is een worsteling, vond fractievoorzitter Egbert den Daas van Lokaal Alternatief. Ja, er was het klimaatbelang, maar dat botste hier met natuur en landschap. 'De landbouw moet natuurvriendelijker, dus extensiever. Je kunt op je klompen aanvoelen dat daar meer grond voor nodig is.'

Hoe meer zonneparken, hoe moeilijker de transitie naar een natuurvriendelijke landbouw. En de gemeente Raalte was toch, net zoals de provincie en het rijk voor de 'zonneladder'? Eerst de daken van huizen en bedrijven vol met zonnepanelen leggen, is de strekking. Daarna op industriële plekken, langs wegen, spoorlijnen en andere infrastructuur, op gronden waar iets mis mee is, zoals voormalige vuilstortplaatsen. En pas in allerlaatste instantie op vruchtbare landbouwgrond.

'In de praktijk gebeurt nu het omgekeerde,' vond Den Daas. Het distributiecentrum van de Jumbo in Raalte, bijvoorbeeld, dat vorig jaar nog door boze boeren werd geblokkeerd. Geen zonnepaneel op dat enorme dakoppervlak te bekennen.

Ter afronding van het agendapunt benadrukte de verantwoordelijke wethouder dat alle belangen goed waren afgewogen. De burgemeester bracht het voorstel voor het zonnepark in stemming. 'Voor' klonk het 22 keer uit de verschillende huis-, werk- en studeerkamers in de gemeente Raalte. Alleen de twee fractieleden van Lokaal Alternatief stemden tegen.

'De belangen van de zonneparkondernemer, de boer en de gemeente die aan de RES-verplichtingen wil voldoen, zorgen voor een cocktail van belangen, waarin burgers en het landschap het nakijken hebben,' vond de fractie. 'We zullen als samenleving in de toekomst spijt krijgen van deze wildgroei aan zonneparken.'

Dit artikel is tot stand gekomen met een bijdrage van het Steunfonds voor freelance journalisten.

In het klimaatakkoord is afgesproken dat bij grootschalige opwekking op land de helft van de opbrengsten ten goede moet komen aan de lokale gemeenschap.